

הצנזורה הקדושה

לפני זמן לא רב היה לי הכבוד המפוקפק להכיר אישית את חברי ועדת הצנזורה הישראלית לסרטים ולמחזות. לא היה עולה בדעתי לפגוש את החבורה הזאת ולולא פסלה הצנזורה להצגה את המחזה שלי מיסטרריה אמריקאית. נסעתי לירושלים בלוויית עורך-הדין צבי לידסקי, נחתנו באחד האולמות של מישררה-פניס בעיצומה של ישיבה שדנה בפסילת המחזה. משם הלך שדיון שם יותר, איש, שאת רובם לא היכרתי ולא ראיתי מעודי. לפי מיטב ידיעתי, לא הייתי חייב מאומה — לא כספית ולא רוחנית או נפשית — לאיש מן הסופרים. הצנזרה רגשה שהשפלה נורא בלי יכולת להרגיע את עצמי בעזרת ההגיון. אמרתי בלבי: מי הם, לכל הרוחות, האנשים האלה, המעוים להתערב ביצירתי? הרי מעולם לא היותקתי לאף אחד מהם וגם עדי היום לא ידעתי על קיומם הפיסי או הרוחני, להבדיל מקיומם כוועדה רישמית.

ישיבתי, ראש, יהודי בשם יוסטמן, שאחר-כך הסתבר לי שאביו היה בורשה עיתונאי אמיץ שלחם למען חופש העיתונות (ללמדך שבמיקרה זה נפל התפוח רחוק, רחוק מהעץ). אמר לי כי נעלב ממה שאמרתי באחד העיתונים, שחברי הוועדה מקבלים שכר בעד מלאכתם הבורה, „אנחנו לא מקבלים שכר“, הדיגש יוסטמן. „אנחנו כאן גוף וולונטארי“, כלומר, מתנדבים. למישמע הרברים האלה נתרחתתי עוד יותר ואמרתי להם מייד: רבותי, קודם לכן עוד יכולתי להבין אתכם. הרי גם ברוסיה הסובייטית יש צנזורה, ועד כמה שידוע לי — אלה המסרסים, מקצינים ומסלפים שם יצירות אמנות מקבלים שכר בעד עבודתם, שכאנשים עוסקים במלאכה בוויה כזאת ולפרנסתם, להביא לחם לביתם, אני עוד מסוגל איכשהו להבין את המוטיוואציה שלהם. אבל אתם? מניין יש לכם פנאי לבוא לישיבות באמצע היום? או לחוות השכם והערב כנסטים פורנוגרפיים? האם כולכם מיליונרים ואינכם צריכים להתפרנס למחייתכם? או שמא איברתם כולכם את מקומות עבודתכם בעקבות המפולת הכלכלית ומישררה-הסעד מצפה אתכם בכך, שהוא מניח לכם להתברר בצפייה כנסטים ובמחזות? בקיצור: האם יש לכם מישור שמסבסד ומפרנס אתכם. אחרת אני לא מסוגל להבין כיצד יש לכם פנאי לבוא למיפגשים שלכם.

באותה הדרומות גם נשאני נאום חובב-להבות, שבו ציטטתי להם בין השאר את מינשרו המפורר שם סם מילטון האנגלי בעד חופש היצירה והענות ונגד הצנזורה. אבל הכעס שלי הת-מקד ולאירידוויס באתם הבריועיה החבושים כיפות, או כאלה המחזיקים בדעות שמרניות. בעלי השקפה-עולם ליבראלית, נאורה, וכי הם יושבים בוועדת-הצנזורה כדי להגן על הדמוקרטיה ועל חופש-הביטוי.

לא רבותי, אמרתי להם, בעצם ישיבתכם כוועדת הצנזורה אתם נותנים לגיטימציה לגוף מבחיל זה. לדעתי, על כולכם להתפטר. ואם אינכם עושים זאת, אתם גרוועים בעיניי מאדם דתי או שמן הלחם על השקפתו. כאמור, יציאתי מאותה ישיבה בהרגשה של אישפלה. אפשר לומר שהרגשתי כמו גיבור של אפלטון פאנס המתנצח עם הקפרדות במחזהו המפורסם הצפרדעים.

פגישה שניה

בפגישה שניה שהתקיימה בתל-אביב עם ועדה מצומצמת, לא הסרו רגעים קומיים וגרו-טסקיים, הראויים לעטו השגון של גוגול. אדם קשיש בשם ברוך אביבי ניסה שוב ושוב לשכנע אותי לקצץ את המחזה „למען טובתי האישית“. בין השאר אמר לי, שגם הוא חבר באגודת-הסופרים. בשמעתי זאת פרצתי בצחוק ואמרתי לו: קולגה יקר, אם כך אינני מבין מה אתה עושה כאן. הרי האגודה שאתה חבר בהו שלחה לאימוץ גם בשימך מיברק למישררה-הפניס, ובו מחאה נמרצת נגד כוונות הצנזורה לצנזר את המחזה שלי. מסתבר שאתה מהווה חידוש גדול בנוף התרבותי שלנו: גם מקצץ וגם מוחה... אבל הנלעץ ביותר באותו מעמד היתה שיחה שלי עם גברת אחת, לאיכיל-כך צעירה, כשם לאה לופנפלד, שדנה עימי בכובד ראש כיצד עליי להציג סצינת מישגל על הבימה — מהצד, מאחור או מלפנים.

לבסוף היסכמנו כי אציג את המישגל כוויית אחורית. במיקרה זה שיתפתי פעולה עם הגברת הנכבדה ועמיתיה רק על שום ההיכט הקומי שבצעניי. למען האמת, אסור לוועדת הצנזורה, עליפי עקרונותיה שלה עצמה, להתערב בהצגה אלא רק בצד המילולי של המחזה.

עכשיו לעצם העניין. כזמנו יצא יגאל אלון המנוח, שבין שאר תפקידיו המגוונים היה גם שר-התיאטרון והתרבות של מדינת-ישראל, בהצהרה אמיצה לפיה בדעתו לבטל כליל את הצנזורה על סרטים ומחזות. הצהיר — אך כפי שיקרה אצלנו תכופות — לא נקף אצבע לשנות את המצב. עם זאת, נהגה ועדת-הצנזורה בעבר שלא להתערב בתחום היצירה התיאטרונית, פטו לפרשת מחזהו של עמוס קנין חברים מספרים על ישו. אני מניח שבשטח היצירה הערבית פני הרברים שונים מאוד, אך כך אין לי מידע ברור. למעשה, לא נהגה הצנזורה להתערב, אפילו עברת על החוק ולא היגשת את המחזה שלך לעיונה כלל. הם פשוט העלימו עין והניחו ליוצרים לעסוק כשלהם באין מפריע.

אהבה אפלטונית

הוועדה קמה לחיים לאחר כינון ממשלת האחדות הלאומית. אשר להכריה שמן הליכוד, לזכותם ייאמר כי נהגו ועודם נוהגים בעיקביות רבה. לא הממלא-מקום יצחק שמיר, לא המדינאי הרגול חיים (יצרן מישחקי הלאגו) קופמן, לא פסח גרופר ואפילו לא עורר-הדין רוני מילוא מעולם לא התקשטו בנוצות לאי-להם של ליי-בראלים מערכי. בצמידות למנטאליות הוידאנר ביסטית שלהם, ראו במוסד-הצנזורה דבר מוכן מאליו, מאושיית המדינה. כך מאז ומתמיד. טענותיי מופנות בעיקר כלפי אנשי המערך, בראשותו של ראש-הממשלה שימעון פרס, שחזרו וביקשו לפני הבחירות האחרונות את תמיכתו המוסרית של ציבור הסופרים. אני מוכן בהחלט להאמין למר פרס שהוא אוהב-ספר וקורא כשקירה פרוזה ושירה עברית. אבל אם לשפוט על-פי המעשים שעשה עד כה לתקנתה של הסיפרות העברית — המדובר באהבה אפלטונית, אולי מותר להעיר לו, בהודמנות זו, כי אילו היה מכהן כראש ממשלת צרפת ומתיר לצנזורים צרפתיים (אין כמובן דבר כזה בצרפת!) לפסול סרטים ומחזות על בימות פאריס, אין להניח שאיב מונטאן והשחקנית המנוחה סימון סניורה היו מסכימים להיפגש או אף מתיידדים איתו. אבל אנחנו לא חיים בצרפת. בימים שבהם קמה כל המהומה סביב המיסטרריה האמריקאית חזו מישררה-ראש-הממשלה והודיעו, כי ועדת-הצנזורה במתכונתה הנוכחית עומדת להתבטל ובעתיד תפעל במיסגרת מישררה-ראש-הממשלה. אך ראה זה פלא, כשהתמנה לתפקיד שר-הפניס הרב פרץ... אותו רב שהגניזו הפרימרי טיוויים הם עלבון לאינטליגנציה — ויותר מזה: עומרים בסתירה גלויה ומבישה לכל ערכיה של הסיפרות העברית הציונית מאז תקופת-ההשכלה — עמד כבוד הרב על כך שוועדת-הצנזורה תישאר תחת פיקוחו הישיר, וראש-הממשלה הליבראלי שלנו, שומר הספרים והסיפרות, נעתר ומסר לו את השי הזה — ככיכול מחוסר-בריירה.

הוועדה מגבירה פעילותה

בימים אלה אנו עדים להתגברות אינטנסיווית בפעילות הוועדה. מחזות נפסלים או מקוצצים בזה אחר זה. הנהלות התיאטרונים משותקות ואינן יוצאות למאבק נמרץ על מה שהותו כעצם „בנפשן“, מפני שהן נשלטות על-ידי חברי ועדי נאמנים צייתנים. בשעתו כתב ברט ברכט למלחין פאול הינדקית, שאל לו לחשוב שאם אינו עוסק ביצירה פוליטית, לא ירעו הצנזורים של גבלס גם אליו. ואכן, לא עבר זמן רב והמוסיקה של הינדקית נאסרה אך היא בהשמעה ובהאזנה ככל רחבי הרייך הלישני.

את הרזומה של הינדקית הבאתי רק על דרך האסוציאציה. אולי גם היצגתי את הרברים בצורה קיצונית, אבל אני סבור כי הציבור חייב להיות מודע לסכנה המאיימת על חופש היצירה התיאטרונית בישראל. זו הפכה ממכר של שטח הפקר שכל פוליטיקאי וזטר וכל עסקן ממדרגה שניה רשאים לעשות בו כטוב בעיניהם. אסיים את דברי בפני ראש-הממשלה: מר פרס היקר, הוראני זכור לך מה שאמר עמרי למיפיל. גה יוסף אלמוגי והוא, שכל האינטליגנציה בארץ הזאת כוחה המיספרי הוא כשל חצי מעברה. אם אומנם גם אתה רואה את הדברים ברוח זו, אנא אל תבוא אלינו שוב בבקשה לתמיכה מוסרית. מקוצצים, פסולים ומצונזרים השוקעים יותר ויותר עמוק כיוון-המצולה של הקנאות הרחית והלבאנטינויות לא יוכלו וגם לא יסכימו להעניק לך תמיכה כזאת.

גשפטן יהודיים

הטיעון בדבר קנוניה יהודית בינלאומית להשחית את תומתם של העמים הנוצריים, לרפות את דריכותם המוסרית ובדרך זאת לנוון אותם מבפנים ולעשותם טרף קל למאפיה היהודית הקפיטאליסטית — אינו חדש. דומה שהוא הטיעון האנטישמי המרכזי מן היום שבו אין מרכיב עוד לטעון שהיהודים נוהגים לשתות את רמו של ילד נוצרי בחגי-הפסח שלהם.

שימשהו ישמע טיעון כזה גם בישראל? — לא, לא מתקבל על הרעת, אתם אומרים, נהרדים. בישראל? לא ייתכן, לא במדינת-היהודים. לא?! ובכן הקשיבו:

מדוע קמו מפיקי ההצגה האמריקנית הפורנוגרפית הו, כלכותה לגיים את תמיכת הציבור האמריקני כולו במלחמתם נגד הישראלים המסרבים להציג את ערוותם גם אצלנו? הן ישראל היא ארץ קטנה, שמיליונים אין לגרוף בה, ולמה אם כן רב כליכך רצונם של סוחרי הפורנוגרפיה היא לכלול בהם את רות העולמית שלהם (ההדגשה שלי) גם אותנו? התשובה מובנת: הו, כלכותה היא לצערנו אמצאה של יהודים בעיקר (!) וחי-ששים הללו (!) שמא יאשימו אותם בכך, כי בהרעילם את העולם (!!!) הם שומרים על תומתה של מדינתם — ישראל — דבר העלול לעורר נגדם את כעסם של רבים ולקלקל להם את הגשפטן האמנותיים שלהם.

נאום הגבר הרצל רוזנבלום, דוקטור ועורך עיתון בישראל. מרוב להיטותו הרק ככית, מצא את עצמו במחנה הישן והמוכר גם בכך, הוה של הגשפטן היהודיים. אנטישמי כל העולם — התאחדו?! אין צורך: הם כבר מאוחדים.

עין עורר

לא יוסקי

כי נעיס כי

על אורי סלע ניתן לומר שהוא מכתף על כתפיו הלא-יצרות את כל משהא של הסיפרות העברית. שיביעה ימים קשים בשבוע הוא טורח וקורא בשביל מדרו, ממכשב הרפוס' בידיעות אחרונות את כל הספרים החדשים שזימן המכשב לידי, בולע רומאנים אכספרימנטאליים עם סיפורים למשרות, מרדשד ברשים ומעלעל בעטיפות, נאלץ לטעום ממטעמיהם הקשים לייכול של ספרים לתפארת מדינת ישראל ומחקרים למדניים על אמנות הבארוק, ואף מצייץ על-יאונסו בספרי שירה הוגינכאים, אויה של משררות צעירות, אבוי, מי יודע אם אפילו איש עשיר לבלי חת ואיתן כסלע מסוגו היה עומד ככל אלה המסות לולא זימן לו אלוהיהם של קרייני הספרים החדשים, מרי פעם — לעיתים רחוקות מדי, אבוי! — גם ספרים של הומור ופארודיה, סאטירה וריבירליצון כאשר השקה נפשו, להמתיק מעט את הגלולות המרות. בקיצור: מגוחך בעורף האויב.

כיוון שכך, אך הוגן הוא שנחזיר לו לאורי סלע מידה כנגד מידה ונשכח אנחנו את סיפורו שערך הסתם באחת מאותן שעות גנובות, בין העיון בהפוליטיקה בכפר הערבי' לבין נחיתת-יאונס על „הציונות הסוציאליסטית ברוסיה“. שם הספר שבו אנו מדברים הגל הקל של השירה העברית והוא מחזיק מיבחר „פיזונוות-פירסום מפריעטם של אברהם שלונסקי, נתן אלתרמן ולאה גולדברג“ שנכתבו בשנות השלושים, בלוויית ריבירי-מבוא של אורי סלע ורישומים מצויינים מאת אריה נבון.

עד כאן העתקנו מעמוד השער וייצרנו השיאנו להסתפק בכך, בחינת „שתיקה כסלע“. אבל לא יכולנו לעמוד בכך, קראנו ונהנינו. אף גילינו כי „כל זה התחיל בימי חוה, / כשהיא הלכה לבחור אופנה“, וכי כבר בשנות השלושים, השמיצו התל-אביבים: „בית-קפה ישנו בחיפה, / יש בחיפה בית-קפה“. בית-קפה יש בחיפה ואנחנו לא ידענו. באמת, לא הוגן.

קחו איפוא סיגריה לטיף. פיתחו בקבוק סגור כפלומבה ושירו עם המשורר, „לי לא בירה, לי לא יוסקי! / המשקה שלי עסיס. כי...“

עוד מיפעל נאה של הוצאת פרוזה. לחיים.

חיים

מאיר פיצ'חדזה: „ללא כותרת“ (מתוך תערוכה קרובה)

היוזן חוזר

אפנדיציט

בשבוע שעבר הוחזר אל דפי עיתוננו ירון גולן, התוספתן של מוסף הארץ, ומי שנחשב בחוגי הסיפרות כמיקרה מוזר, „לא נעים אך לא נורא“. לאחר האירוע הסיפורתי שערך במועדון צוותא בתל-אביב, אירוע אשר אילץ רבים להעריך מחדש צדדים מסויימים באישיותו, נדמה היה כי הושעה גם מהארץ, ובכך טואטא אל מתחת לשטיח. אך ככל הנראה לא כאלה הם פני הרברים ומעשה שהיה כך היה: לפני חודשים אחרים סיפר מר גולן כי השיג מהנהלת צוותא הסכם לעריכת ערבי-סיפרות חודשיים, ועוד סיפר כי נתקבל כמראיין במוסף הרדיו לסיפרות. מכיוון שכולנו מכירים את ירון גולן, ולאירידווקא כמי שמצטיין במחשפה צלולה וממוקדת, התפלאנו לראות כיצד הנהלת צוותא והנהלת רשות-השידור מקמהרות להפקיד בידו עניין כה רציני, הדורש אחריות ושיקול-דעת. הועלתה אף הסברה כי ירון גולן איננו אלא קורבן לשמועות, וכי מאחורי שמו של המועסק מסתתר אדם יציב ואמין יותר. אבל בתום האירוע הראשון שערך לזכרה של יונה וולך, במלאת שלושים לפטירתה, ונוכח החרפה שהיתה קשורה בכל אותו ערב, מתחילתו ועד סופו, הודרוזו אנשי המועדון, וכנראה גם אנשי קול ישראל לנתק עימו כל מגע. וכאמור יצאה שמועה כי נאלץ להיפרד גם מעיתוננו, כיהוד כאשר טור הרכילות שלו חדל להופיע.

מה שהתרחש באותו ערב, לעיני מאות צופים, ביניהם סופרים, משוררים ואנשי-רוח, הוא סיפור עצוב ואולי לא כדאי להאריך בו. אספר רק זאת, כי מייד בהידלק אורות-הבימה, נגלה בחור מבולבל, מגמגם, היסטרי, מחטט באפו לעיני הקהל (!) ומציג שאלות מגוחכות כלא שום הקשר. איש המנוכחים לא ציפה לתופעה כזו על בימת צוותא. והתדהמה היתה כללית.

ולא הייתי נדרש לכל זה, אלמלא הוחזר כאמור בשבוע שעבר, באופן מפתיע, אל דפי עיתוננו. אלמלא הצורך להוכיח למר שוקן, בעל העיתון, כי מוטב שידוכ מפעם לפעם בידו מי ניתנים פינסיקה-עיתונאי של הארץ.

שמעון צמרת